

تحلیل تحولات فضایی و کالبدی پیراشهر متأثر از گسترش روابط با شهر بم

علیرضا امین زاده رشک رضوانی^۱، زهرا شریفی نیا^{۲*}، اسفندیار بندریان^۳

۱- دانشجوی دکتری گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد زاهدان، دانشگاه آزاد اسلامی، زاهدان، ایران

۲- استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی گردشگری، واحد ساری، دانشگاه آزاد اسلامی، ساری، ایران

۳- استادیار گروه جغرافیا و آمایش شهری، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران

DOI: [10.22077/vssd.2022.4885.1053](https://doi.org/10.22077/vssd.2022.4885.1053)

چکیده

در شکل‌پذیری و تحول سکونتگاه‌های روستایی، عوامل و نیروهای متفاوت و متنوعی نقش دارد که هرکدام از این عوامل و نیروها، تاثیرات مثبت یا منفی را می‌تواند ایجاد نماید. عوامل به نوعی متأثر از تعامل و ارتباط دو عرصه سکونتی شهر و روستا با یکدیگر هستند که امروزه بیشتر می‌توان شاهد تأثیر گسترش شهر بر روستاها بود. هدف این تحقیق بررسی تحولات فضایی و کالبدی گسترش روابط شهر بم با روستاهای پیرامون است. روش تحقیق توصیفی-تحلیلی و مبتنی بر جمع‌آوری داده‌های میدانی از طریق ابزار پرسش‌نامه است. روایی پرسشنامه از طریق نظرسنجی از نخبگان بررسی و پایایی آن نیز با آلفای کرونباخ با بیش‌تر از ۰/۷۵ تایید شد. جامعه آماری را جمعیت خانوارهای چهار روستای بیداران، خواجه عسگر، هزاران و حمزه ای بالغ بر ۲۲۴۸ خانوار تشکیل داده است. حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران، ۲۵۰ خانوار تعیین شد. نتیجه نشان داد در میان روستاهای پیراشهری، روستای بیداران با ۲۵ هکتار و روستای خواجه عسگر با ۶ هکتار بیشترین و کمترین گسترش را داشته است. نزدیکی به شهر بم و تبدیل این روستاها به محل گذران اوقات فراغت و تعطیلات آخر هفته از دلایل اصلی این گسترش است. نتیجه آزمون کای اسکوئر در سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ مؤید این بود که روستاهای پیراشهری از الگوی مسکن شهری تاثیرپذیری زیادی داشته است؛ این تغییرات معلول تغییر بافت کالبدی روستاها و سمت و سو یافتن آنها به سوی زندگی غیر مولد و مصرفی شهر است. همچنین نتیجه آزمون از تاثیر گسترش شهر بم در رونق ساخت و سازها در روستاهای پیراشهری مورد مطالعه اشاره دارد. گسترش خانه‌های دوم گردشگری در نتیجه روابط شهر و روستاهای پیرامون، از دیگر تحولات کالبدی-فضایی قابل مشاهده است و میزان مراجعه به شهر بم از سوی روستاهای پیراشهری در سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ نیز زیاد ارزیابی شده است.

تاریخ دریافت:

۲۶ آبان ۱۴۰۰

تاریخ پذیرش:

۶ بهمن ۱۴۰۰

صفحات: ۹۸-۸۱

کلید واژگان:

تحولات فضایی و کالبدی، روابط شهر و روستا، پیراشهر، شهر بم.

۱- مقدمه

منطقه شهری یک منطقه مسکونی بزرگ است که از صنعت و جمعیت غیرکشاورزی تشکیل شده و یک سیستم پیچیده و پویا است، در حالی که منطقه روستایی مکانی است که کارگران عمدتاً مشغول تولید محصولات کشاورزی هستند. شهرها و روستاها به عنوان دو سیستم وابسته با یکدیگر ادغام می‌شوند و مکمل یکدیگر هستند (جی و همکاران^۱، ۲۰۱۹: ۲۱۳). آنها یک سیستم کامل را تشکیل می‌دهند و فقط توسعه پایدار هر یک از آنها می‌تواند توسعه دیگری را ارتقا بخشد. مدت‌هاست که توسعه شهرها و روستاها در کشورها و مناطق مختلف با جریان عوامل اقتصادی، اجتماعی، محیطی و فرهنگی همراه بوده است. در نتیجه، روابط پیچیده‌ای از جمله روابط اقتصادی، اجتماعی، محیطی، فرهنگی و موقعیت مکانی بین مناطق شهری و روستایی شکل گرفته است (لی و همکاران^۲، ۲۰۱۸: ۱۴۳-۱۳۵). بنابراین دامنه و نحوه روابط میان شهر و روستا به صورت‌های گوناگون بر شکل‌پذیری، رشد و توسعه سکونتگاه‌های روستایی و همچنین بر ساختار و کارکرد آنها اثرگذار است (صحنه و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۲۱).

مساله روابط شهر و روستا از سده نوزدهم، موضوع تعاملاتی بسیار به ویژه در مورد مهاجرت جمعی روستایی بوده و با فشارهای بی سابقه‌ای که شهرها پس از انقلاب صنعتی بر نواحی پیرامونی خود اعمال می‌کردند، تناسب منطقی داشته است. تعاملات شهر و روستا پیچیده و غالباً مبهم است و عدم درک صحیح این تار و پودها، مشکلات فراوانی به وجود می‌آورد (یان و همکاران^۳، ۲۰۱۸: ۱۱۲-۱۱۱). روابط متقابل شهر و روستا پدیده‌ای فضایی- مکانی و جغرافیایی است (موسی زاده و همکاران، ۱۴۰۱: ۵۷) و نمی‌تواند در برنامه ریزی‌ها از آن چشم‌پوشی نمود. اگر شهرنشینان با ثروت و فرهنگ خود غالباً به بهره‌کشی از روستائیان می‌پردازند و آنان را به شهروندان درجه دوم مبدل می‌کنند، در عوض شهرها تأثیرات مثبت به بارمی‌آورند، آنان فضای روستایی را به جنب و جوش واداشته و ساختار بندی می‌کنند (لیسگارد، ۲۰۱۹: ۱۳-۱۲). امکانات و اشتغال به کارهای کشاورزی را فزونی می‌بخشند و در آن با مایه‌ای از کندی و درنگ، یافته‌های اقتصادی و فرهنگی خود را وارد روستا می‌سازند (شاریه، ۱۳۷۳: ۳۶۸). نحوه و دامنه روابط موجود میان شهرها و روستاها به صورت‌های گوناگون بر شکل‌پذیری رشد و توسعه سکونت‌گاه‌های روستایی و هم‌چنین بر روابط درونی و بیرونی آنها اثر می‌گذارد (داس و همکاران^۴، ۲۰۱۳: ۱۸۶). مستقل از برداشت‌های گوناگون نظری آنچه بیش از هر چیز باید در نظر گرفته شود ویژگی‌های زمانی و مکانی است، یعنی توجه به شکل روابط در مکان‌های مختلف که نباید مقتضیات زمانی و روندهایی که نوع و دامنه تحول و دگرگونی روابط را مشخص می‌سازد تغییر یابد. این ویژگی‌ها و ملاحظات در چگونگی تجلی فضایی روابط شهر و روستا نقش بارزی دارد و مایه اصلی مطالعات جغرافیایی این نوع روابط را تشکیل می‌دهد (سعیدی، ۱۳۷۷: ۱۲۳). در ایجاد تحول بین شهر و روستا نقش عوامل طبیعی، انسانی، اقتصادی و کالبدی انکارناپذیر است (گیل^۵، ۱۹۹۲: ۱۳۵). بنابراین بررسی توأمان آنها مهم

1 . Ji, et al

2 Li, et al

3 .Yan et al

4 .Das et al

5 . Gaile

است؛ زیرا گسترش شتابان شهرنشینی خصوصاً در دهه های اخیر موجب نادیده گرفتن کارکردهای اصلی روستا گردیده و از طرفی برنامه ریزی بخشی و تفکری غلط که سکونت گاه های شهری و روستایی به صورت مجزا قابل بررسی می باشد، زیان های جبران ناپذیری را متوجه سکونتگاه های روستایی نموده است. هرچند که شهر و روستا به عنوان دو عنصر اصلی چشم انداز یک ناحیه به شمار می روند، اما روابط متقابل آنها در ارتباط با استراتژی های توسعه ناحیه ای کمتر مورد توجه جغرافی دانان ایران قرار گرفته است و در اغلب مطالعات جغرافیایی و آنچه که به عنوان برنامه ریزی در ایران به انجام رسیده است، شهر را بدون توجه به روستا و روستا رانیز بدون توجه به شهر مورد بررسی قرار داده اند. بنابراین از مسائل مهم و مرتبط در حوزه برنامه ریزی شهری و روستایی، چگونگی رشد و توسعه فضایی شهر و الگوی حاصل از آن می باشد (حیدری سورشجانی و همکاران، ۱۳۹۷: ۶۶) که بخش زیادی از این توسعه به روستاهای پیرامون نیز کشانده می شود و تحولات کالبدی-فضایی خاصی را در روستاهای پیرامون به وجود می آورد. این تحولات در زمینه های مختلف مهاجرت، مسکن، اشتغال، درآمد، محیط زیست و غیره قابل مشاهده است.

شهر بم و روستاهای اطراف آن با جمعیت قابل توجه از این قاعده مستثنی نیست؛ این شهر در شرق استان کرمان واقع گردید و از نظر کالبدی - فیزیکی در حال گسترش می باشد. از مهم ترین دلایل آن می توان به مهاجرت های بی رویه روستائیان به شهر و سیاست های مسکن و شهرسازی در واگذاری اراضی پیرامون شهر به کارکنان، کارگران و غیره در قالب طرح زمین شهری اشاره نمود. مسأله ای که لازم است به آن پرداخته شود وجود روستاهای پیراشهری است که در حوزه نفوذ مستقیم شهر قرار دارند این روستاها دارای بافت روستایی بوده و از طرف دیگر در معرض گسترش کالبدی - فیزیکی شهر قرار داشته و در این راستا همواره دست خوش تغییر و تحولات ساختاری - کارکردی شده اند. بنابراین سنجش اثرات شهر بر روستاهای اطراف در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی و کالبدی-فضایی مسأله ای است که باید به آن پرداخته شود. در این تحقیق روی جنبه کالبدی-فضایی آن تاکید شده تا مشخص شود که نوع رابطه حاکم بین شهر بم و روستاهای پیرامون چگونه است و تحولات فضایی-کالبدی در نتیجه یا رابطه و پیوند چه مواردی و چگونه شکل گرفته اند. بنابراین هدف اصلی این تحقیق، بررسی تحولات فضایی و کالبدی گسترش روابط شهر بم با روستاهای پیرامون است. در همین راستا سوال تحقیق اینگونه طرح می شود که تحولات فضایی-کالبدی در روستاهای پیراشهری با توجه به گسترش روابط شهر بم با این روستاها چگونه بوده است؟

۲- بنیان نظریه ای

نظریات روابط شهر و روستا به طور عمده سه گرایش را نشان می دهد؛ توسعه شهری محور، توسعه تعاملی شهری - روستایی و توسعه روستایی محور (فیلیپسون و همکاران^۶ ۲۰۱۹: ۲۳۴) نظریه های مرتبط "پیوند شهر و روستا" توسط سوسیالیست های آرمانگرایانه، "یکپارچگی شهری-روستایی" توسط مارکسیست ها و "ساختار دوگانه شهری - روستایی" از

مدل لوئیس-رانیس-فی و همچنین "توسعه هماهنگ شهری و روستایی" توسط مدل دسا کوتا^۷ و مدل شبکه منطقه ای ارائه شده است (لیسگارد، ۲۰۱۹: ۱۷-۱۰). همچنین نظریات و مدل‌های کلاسیک روابط شهر و روستا شامل؛ مکان مرکزی، قطب رشد، مرکز-پیرامون، آگروپلیتن و کارکرد شهری در توسعه روستایی هر کدام در بستر زمانی و مکانی های خود شکل گرفته‌اند. نظام برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری توسعه فضایی (شهر و روستا) در ایران نیز در مقاطع زمانی مختلف تحت تاثیر برخی از این رویکردها و مدل‌ها (بویژه قطب رشد) قرار گرفته است. رویکردها و مدل‌های کلاسیک، غالباً در چهارچوب نظام برنامه‌ریزی از بالا به پایین، متمرکز و غیر مشارکتی مطرح شده‌اند. شهر محور بودن، تاکید بیش از حد بر رشد اقتصادی، تخصص محوری، عدم توجه به ایجاد زیرساخت‌های مورد نیاز و بازه‌ی زمانی لازم و نیز کم‌توجهی به تمایزات و تفاوت‌های فضایی و ساختاری بین مناطق گوناگون در جوامع و کشورهای مختلف از جمله دلایل ناکامی رویکردها و مدل‌های سنتی مزبور بوده‌اند (شایان و همکاران، ۱۳۸۳: ۷-۴).

در پاسخ به ناکامی‌های ناشی از نظریات و مدل‌های کلاسیک، رهیافت‌های جدید برنامه‌ریزی فضایی (روابط شهر و روستا) شامل؛ "رویکرد اکولوژیکی، رویکرد شبکه منطقه‌ای، رویکرد مشارکتی، رویکرد ارتباطی، رویکرد تعاملی، رویکرد راهبردی فضایی، رویکرد نهادگرایی جدید و حکمروایی خوب و عدالت فضایی" در مقاطع زمانی مختلف مطرح گردیدند (صرامی، ۱۳۸۴: ۳۱-۳۴). رویکردهای جدید برعکس رویکردهای کلاسیک در ویژگی‌هایی چون غیرمتمرکز، از پایین به بالا، انسان محور، مشارکتی مشترک هستند و توسعه روستایی را هماهنگ با توسعه شهری می‌خواهند.

به طور کلی نقش شهرها در توسعه روستایی از طریق پیوندها و مناسبات روستایی - شهری تحقق می‌یابد. پارادایم‌های جدید توسعه، شبکه‌ها و جریان‌ها را در نظر می‌گیرند؛ چرا که جریان‌ها و پیوندهای بین نواحی روستایی و شهری مهم است. برخی از جریان‌ها و پیوندهای روستایی - شهری می‌تواند برای هر یک از نواحی مساعد باشد ولی باید توجه داشت که منافع خالص می‌تواند به شیوه‌های مختلف جریان یابد و در نتیجه با گذشت زمان از یک مکان به مکان دیگر تغییر می‌کند (لینچ^۸، ۲۰۰۵: ۵). شهر کوچک، بازار و مرکز تجاری مناسبی برای تولیدات کشاورزی به شمار می‌آید که این مهم علاوه بر ایجاد اشتغال، انگیزه مؤثری در بهبود کشاورزی حوزه نفوذ، بازگشت بیشتر درآمد این بخش به روستاها و تسریع در توسعه اقتصادی-اجتماعی روستاها خواهد بود. لذا در این رابطه، تقویت شهر کوچک و روستاها مساوی است با تقویت کشاورزی و اقتصاد روستایی (گیل، ۱۹۹۲: ۱۳۳). بنابراین شرایط منطقه‌ای در قابلیت ایفای نقش مفید توسعه‌ای توسط شهرهای کوچک بسیار مهم است (هندرک^۹، ۲۰۰۲: ۳۷۰).

تعاملات اجتماعی، شهرها معمولاً علاوه بر فعالیت‌های اقتصادی، نقاط کانونی، انواع ارتباطات اجتماعی بین مکان‌های مرکزی و پسرکانه و روستایی آن‌ها می‌باشند. انواع و میزان فعالیت‌های اقتصادی اغلب با رویدادهای اجتماعی در رابطه-اند (مطیعی لنگرودی و همکاران، ۱۳۹۳: ۲۱-۲۳). مکان‌های بازاری اغلب دارای انواع تسهیلات اجتماعی نظیر رستوران‌ها،

۷. desakota اصطلاحی است که در جغرافیا شهری به کار می‌رود و برای توصیف مناطقی از مناطق اطراف شهرهای بزرگ استفاده می‌شود که در آن اشکال شهری و کشاورزی کاربری اراضی و شهرک سازی با هم زندگی می‌کنند و بهم پیوسته‌اند.

مراکز مذهبی و زیارتی و سینما هستند، نه تنها روستاییان را برای مبادله کالا و خدمات جذب می‌کنند بلکه روستاییان جهت گذران اوقات فراغت، دیدار دوستان و آشنایان و خویشاوندان خود به این گونه مراکز مراجعه می‌کنند (موسسه ملی توسعه روستایی ۲۰۰۷: ۸۶). تاکولی^{۱۱} (۲۰۰۳) نشان داد که شهر از نظر کالبدی از جمله تغییر الگوی مسکن و معماری بر روستاهای پیرامون تاثیر داشته و همچنین از نظر اقتصادی نیز روستاها به شهر وابستگی شدیدی داشته اند. کورتی و همکاران^{۱۲} (۲۰۰۷) به نقش شهر در زمینه اقتصادی و خدمات بانکی - مالی اشاره دارد. میرزایی و همکاران (۱۳۹۲) ذکر می‌کند که روابط متقابل شهر و روستا تاثیر چندانی بر توسعه نواحی روستایی نگذاشته اند و بیشتر در تغییرات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی موثر بوده است.

تحركات جمعیتی، از ویژگی‌های تفکیک‌ناپذیر توسعه و شکل با اهمیت روابط شهر و روستا است. سیستم ارتباطات، حمل و نقل بین نواحی شهری و روستایی و موقعیت صنعتی شهر اغلب تعیین‌کننده مهاجرت موقت و مهاجرت نیروی کار می‌باشد. مهاجرت‌های دائمی به عوامل متعدد اقتصادی، اجتماعی از جمله توان دستیابی شغل در شهر، سطح دستمزد، خدمات عمومی و تفاوت فرصت‌های آموزشی بین شهر و روستا و عواملی چون فاصله و هزینه‌های سفر بستگی دارد (نایت و سونگ^{۱۳}، ۱۹۹۹: ۵۲). تعاملات اجتماعی، شهرها معمولاً علاوه بر فعالیت‌های اقتصادی، نقاط کانونی، انواع ارتباطات اجتماعی بین مکان‌های مرکزی و پسرکانه و روستایی آن‌ها می‌باشند. انواع و میزان فعالیت‌های اقتصادی اغلب با رویدادهای اجتماعی در رابطه‌اند. مکان‌های بازاری اغلب دارای انواع تسهیلات اجتماعی نظیر رستوران‌ها، مراکز مذهبی و زیارتی و سینما هستند، نه تنها روستاییان را برای مبادله کالا و خدمات جذب می‌کنند بلکه روستاییان جهت گذران اوقات فراغت، دیدار دوستان و آشنایان و خویشاوندان خود به این گونه مراکز مراجعه می‌کنند (موسسه ملی توسعه روستایی، ۲۰۰۷: ۸۶).

شهر و روستا همواره به طرق مختلف روی همدیگر تاثیرگذار هستند. همچنانکه محققان در تحقیقات خود هر یک از جنبه‌های مختلف به این موضوع تاکید داشته اند. شکور و زارع (۱۳۹۹) نشان دادند که روابط روستا - شهری در روستاهای پایدار، قوی تر می‌باشد. حقیقیان و امید (۱۳۹۲) به ذکر تاثیرگذاری روابط اجتماعی، اعتماد اجتماعی و اقتصادی تاکید دارد. افراخته و همکاران (۱۳۹۴) نشان دادند که جریان‌های فضایی شهر و روستا، به ویژه جریان سرمایه و مردم (جمعیت)، تحول کالبدی - فضایی (نظام کاربری اراضی، مسکن و ...) را در پی داشته است. بنابراین بر این رابطه شهر و روستا، بیانگر تغییرات عمده ای در قیمت زمین و مسکن روستایی، کاهش مالکیت بومی اراضی، قطعه قطعه شدن اراضی کشاورزی، انحراف از مشاغل کشاورزی، کاهش انسجام اجتماعی، اختلاط اقوام، تغییرات اساسی در پوشش‌های سنتی، تغییرات اساسی در نما و معماری مسکن روستایی و افزایش تاثیرات محیط زیستی است (صحنه و همکاران، ۱۳۹۶). همچنانکه تحقیق خسروی و همکاران (۱۳۹۹) نشان دادند از میان ابعاد مختلف شهر و روستا، بعد کالبدی و از میان شاخص‌های مورد مطالعه شاخص دسترسی به خدمات و امکانات عمومی در اولویت قرار دارند. با شکل‌گیری پیوندهای شهر و روستایی، تاثیرات کالبدی شهر

10 . National Institute of Rural Development

11 . Takoli

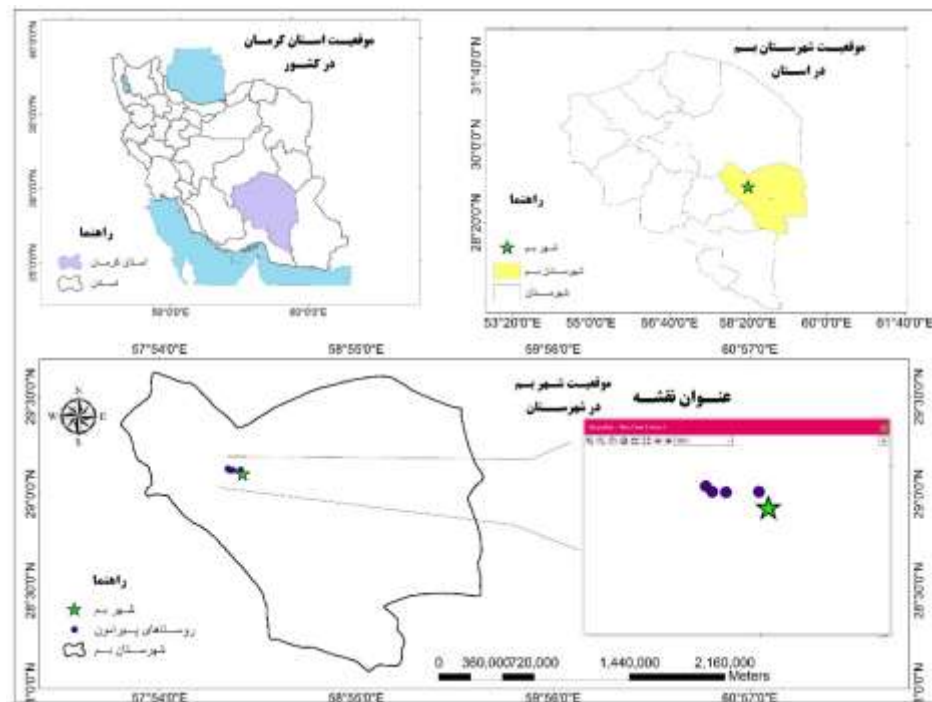
12 . Courtney et al

13 . Knight & Song

بر روستاها زیاد بوده است بگونه ای که از بین تاثیرات نامطلوب روابط متقابل بین شهر و روستا، کم‌رنگ شدن الگوی سنتی مسکن روستایی و توسعه سبک معماری شهری است (ناظمی و همکاران، ۱۳۹۹)

۳- روش، تکنیک‌ها و قلمرو

شهر بم در جنوب شرقی ایران و در شرق استان کرمان با مسافتی حدود ۱۷۷۷۵ کیلومتر مربع و در فاصله ۲۰۰ کیلومتری مرکز استان قرار گرفته است. شهرستان بم با مساحتی در حدود ۲۱۳۸ کیلومتر مربع و ۴۳۶۲۱ هکتار یکی از قدیمی ترین شهرهای ایران و استان کرمان می باشد. در این تحقیق چهار روستای بیدران، خواجه عسگر، هراران و حمزه ای به عنوان روستاهای پیرامون شهر بم جهت سنجش روابط و تحولات فضایی-کالبدی مورد تاکید بوده است. از دلایل انتخاب این روستاها، نزدیکی به شهر بم، برخورداری از جمعیت قابل توجه و ارتباط این روستاها است. ارتفاع این روستاها بین ۱۹۵۰-۱۵۴۰ متر از سطح دریا بوده است. جمعیت این روستاها بر اساس مرکز آمار در سال ۱۳۹۵، بالغ بر ۳۶۰۲ نفر و ۲۲۴۸ خانوار بوده است.

نقشه-1 موقعیت جغرافیایی شهر بم و روستاهای پیرامون

این تحقیق از نوع تحقیقات توصیفی-تحلیلی و از نظر روش کمی و مبتنی بر گردآوری داده‌های میدانی است. ابزار گردآوری داده‌های میدانی از طریق ابزار پرسش‌نامه بوده است. پرسشگری در سطح خانوار انجام گرفت. جامعه آماری تحقیق در چهار روستای بیدران، خواجه عسگر، هراران و حمزه ای ساکن بوده اند. این چهار سکونتگاه روستایی دارای ۲۲۴۸ خانوار

بوده اند. حجم نمونه ۲۵۰ خانوار محاسبه و در نظر گرفته شد. روایی تحقیق از طریق جامعه نخبگان انجام شد. با توجه به لزوم توجه به پایایی پرسشنامه مورد نظر، میزان این شاخص با استفاده از آلفای کرونباخ مورد محاسبه قرار گرفت که میزان آن برای متغیرهای تحقیق ۰/۷۵ محاسبه شده که قابل قبول است. این مطلب به تایید پرسش نامه تحقیق اشاره دارد. در این تحقیق از آزمون‌های آماری در نرم افزار spss جهت تحلیل استفاده شده است. با توجه به عدم نرمال بودن داده‌ها، از آزمون‌های ناپارامتریک کای اسکوئر استفاده شد.

۴- یافته‌ها و تحلیل داده

بررسی توصیفی متغیر جنس نشان می‌دهد که ۶۵/۲ درصد نمونه از گروه مردان و ۳۴/۸ درصد نیز از گروه زنان هستند. میانگین سنی نمونه مطالعه شده ۴۵ سال می‌باشد. علاوه بر این حداکثر سن برابر با ۶۵ و حداقل سن نمونه برابر با ۲۳ سال بوده است. بیشترین سطح تحصیلات افراد مربوط به گروه دیپلم با ۴۳/۵ درصد و کمترین مربوط به گروه فوق لیسانس و بالاتر با ۸ درصد می‌باشد.

گسترش کالبدی روستاها

در این تحقیق از آزمون کای اسکوئر استفاده شده است. با آزمون ذکر شده می‌توان تفاوت‌های مشاهده شده بین واحدهای تحلیل (روستاهای پیراشهری) را بررسی نمود و معنا دار بودن تفاوت‌ها را نشان داد. از آنجاکه تعداد روستاهای پیراشهری مورد مطالعه برابر ۴ می‌باشد. لذا دامنه آزادی برای تصمیم‌گیری در مورد نتایج آزمون برابر ۳ است. هنگامی که خطای مجاز ($\alpha=5\%$) در نظر گرفته شود و دامنه آزادی مساوی ۳ باشد، میزان قابل قبول برای آزمون کای اسکوئر برابر با ۷/۸۲ خواهد بود و اگر میزان کای اسکوئر محاسبه شده برای هر یک از شاخص‌های یا متغیرها، کمتر از این مقدار باشد قابل قبول نخواهد بود.

در بین روستاهای پیراشهری، روستای بیدران با ۲۵ هکتار و روستای خواجه عسکر با ۶ هکتار بیشترین و کمترین گسترش را داشته‌اند. ضمناً روستاهای هرازان و حمزه‌ای نیز به ترتیب ۵ و ۷ هکتار گسترش کالبدی داشته‌اند. جهت این گسترش نیز بر طبق گفته روستاییان غالباً به سمت شهر بم بوده است. نزدیکی به شهر بم و جمعیت‌پذیری مجدد این روستاها از طبقات شهری و روستاهای غیرپیرامونی و تبدیل این روستاها به محل گذران اوقات فراغت و تعطیلات آخر هفته از دلایل اصلی این گسترش می‌باشد.

در مجموع تأثیرپذیری خیلی زیاد روستاهای پیراشهری مورد مطالعه از الگوی مسکن شهری معلول تغییر بافت کالبدی روستا و سمت و سو یافتن روستا به طرف زندگی غیر مولد و مصرفی شهر می‌باشد. نزدیکی به شهر و الگو برداری روستاییان از ساختمان‌های شهر و رونق اقتصادی این روستاها نسبت به دو دهه گذشته باعث شده تا خانه‌های روستاهای پیرامونی نو ساز شوند. استفاده از مصالحی مانند آجر، سیمان و آهن مانند ساختمان‌های شهری نیز از نزدیکی به شهر و اثرات گسترش شهر بر

روستاهای پیرامونی نشأت می گیرد. جدول زیر میزان تأثیرپذیری روستاهای پیرامونی از الگوی مسکن شهری را نشان می دهد.

جدول ۱- تأثیر پذیری روستاهای نمونه پیرامونی از الگوی مسکن شهری

طیف	خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		خیلی کم		مجموع
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
روستا/فراوانی											
بیدران	۲۵	۹۲/۵۹	۲	۷/۴۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۲۷
خواجه عسکر	۱۳۶	۸۳/۹۵	۲۴	۱۴/۸۱	۲	۱/۲۳	۰	۰	۰	۰	۱۶۲
هراران	۱۴	۶۳/۶۳	۴	۱۸/۱۸	۴	۱۸/۱۸	۰	۰	۰	۰	۲۲
حمزه ای	۲۴	۶۰	۱۰	۲۵	۶	۱۵	۰	۰	۰	۰	۴۰

مقدار سطح معناداری آزمون برابر با ۰/۰۰۶ است. نتیجه آزمون کای اسکوئر استفاده شده (جدول ۲) برای شاخص تأثیرپذیری از الگوی مسکن شهری برابر با ۱۰/۰۴ می باشد و چون مقدار ۷/۸۲ برای کای اسکوئر بیشتر می باشد، بنابراین فرضیه آماری فوق قابل قبول می باشد، بدین معنا که اختلاف بین روستاهای پیراشهری از نظر تأثیرپذیری از الگوی مسکن شهری کاملاً معنادار است، به طوری که بیشترین و کمترین میزان تأثیرپذیری مربوط به روستاهای بیدران و حمزه ای می باشد. روستای هراران به خاطر داشتن کمترین فاصله تا شهر بم و موقعیت قرارگیری این روستا نسبت به محلات شهری درجه ۱ شمال شهر بم به علاوه داشتن کمترین شانس برای پیوستن به شهر دلیل وجود مانع طبیعی میان این روستا و شهر بم در کنار مهاجرپذیری زیاد این روستا از طبقات مختلف شهری و ورود الگوی ساخت و ساز شهری توسط این مهاجرین به روستای خواجه عسکر از دلایل مؤثر به الگوپذیری بیشتر این روستا نسبت به دیگر روستاهای پیراشهری مورد مطالعه از مسکن شهری می باشد. در مقابل روستای هراران به دلیل فاصله بیشتر و موقعیت استقرار نسبت به محلات شهری غرب شهر بم به علاوه وجود موانع طبیعی رودخانه پشت رود و ناهمواری های اطراف آن میان این روستا و شهر بم باعث الگوپذیری کمتر روستای حمزه ای نسبت به دیگر روستاهای پیراشهری مورد مطالعه از الگوی مسکن شهری شده است. گذشته از عوامل فوق باید به تغییرات کارکردی در روستا در پی تغییر کاربری اراضی و تغییر شیوه معیشت روستائیان که تا حد زیادی متأثر از نوع فعالیت و درآمد آنان می باشد اشاره نمود. تغییر بیشتر کاربری اراضی در روستای بیدران و پیرو آن پرداختن به مشاغل دیگری در ارتباط با شهر به عنوان شغل دوم از طرف روستائیان از یک سو باعث افزایش درآمد و از سوی دیگر باعث تبدیل خانوار روستایی از مولد به مصرفی نسبت به روستای حمزه ای می باشد. بنابراین الگوی مسکن روستایی نیز پیرو این دگرگونی ها تغییر می یابد.

جدول ۲- آزمون فرضیه تأثیرپذیری روستاهای پیرامونی از الگوی مسکن شهری

معیار	میزان خی دو	درجه آزادی	sig
Pearson Chi-square	۱۰/۰۴	۲۱۳	۰/۰۰۶

هر چهار روستای مورد مطالعه براساس اطلاعات میدانی بدست آمده از رونق خیلی زیاد در ساخت و ساز مسکن برخوردار می باشند. این مسأله بیانگر مهاجرپذیری روستاها، ارزش یافتن ملک به نسبت گذشته به خاطر توسعه فیزیکی شهر و کاهش مسافت بین روستاهای پیراشهری تا شهر می باشد. همچنین باید در نظر داشت که پایین بودن قیمت زمین در روستا نسبت به شهر، خود یک عامل محرک و جذاب برای اقشار کم درآمد شهری به شمار می آید تا در روستاهای پیراشهری اقدام به ساخت و ساز نمایند. بهبود وضعیت اقتصادی این روستاها نسبت به دو دهه گذشته، از دیگر عوامل مؤثر بر رونق ساخت و ساز در روستاهای پیراشهری می باشد.

جدول ۳- رونق ساخت و ساز مسکن در روستاهای نمونه پیراشهری

طیف	خیلی زیاد		زیاد	متوسط		کم	خیلی کم		مجموع
	درصد	تعداد		درصد	تعداد		درصد	تعداد	
روستا/فراوانی	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
بیدران	۲۷	۱۰۰	۰	۰	۰	۰	۰	۸۱/۴۸	۲۲
خواجه عسکر	۲۱	۱۰۰	۰	۰	۰	۰	۰	۷۵/۳۱	۱۲۲
هراران	۲۲	۱۰۰	۰	۰	۰	۱۳/۶۳	۳	۳۶/۳۶	۱۱
حمزه ای	۴۰	۱۰۰	۰	۰	۰	۵	۲	۴۰	۲۲

مقدار سطح معناداری آزمون برابر با ۰/۰۲۰ است. نتیجه آزمون کای اسکوئر برای این فرضیه برابر ۱۰/۷۳ می باشد و از میزان ۷/۸۲ بیشتر است، بنابراین فرضیه آماری فوق قابل قبول است. بدین معنا که روستاهای پیراشهری مورد مطالعه از نظر رونق ساخت و ساز با یکدیگر تفاوت معناداری دارند. به طوری که بیشترین میزان رونق ساخت و ساز در میان روستاهای پیراشهری مورد مطالعه مربوط به روستای حمزه ای می باشد؛ زیرا که این روستا به خاطر فاصله کمتر و موقعیت قرارگیری بهتر در میان روستاهای پیراشهری مورد مطالعه نسبت به محلات شهری درجه یک در شمال شهر بم و نرخ رشد بالاتر به خاطر مهاجرپذیری بسیار زیاد در این روستا و همچنین داشتن بیشترین شانس برای پیوستن به شهر بم به دلیل نبود هیچ نوع مانع طبیعی و انسانی بین این روستا و شهر بم بیشترین ساخت و ساز را دارا می باشد. از سوی دیگر موقعیت استقرار روستای خواجه عسکر در غرب شهر بم و وجود مانع طبیعی رودخانه پشت رود این روستا و شهر بم و همچنین نرخ رشد پایین تر، از رونق ساخت و ساز کمتر نسبت به دیگر روستاهای پیرامونی مورد مطالعه برخوردار می باشد.

جدول ۴- آزمون فرضیه تاثیرپذیری روستاهای پیرامون از نظر رونق ساخت و ساز مسکن

معیار	میزان خی دو	درجه آزادی	sig
Pearson Chi-square	۱۰/۷۳	۲۳۷	۰/۰۲۰

بر اساس اطلاعات میدانی بدست آمده بیشترین و کمترین تعداد خانه های دوم شهری در روستاهای نمونه پیراشهری به ترتیب مربوط به روستاهای هرازان و حمزه ای می باشد. در روستای خواجه عسکر، موقعیت مناسب و دسترسی آسان به شهر به دلیل استقرار در کنار جاده کرمان-زاهدان و روستای بیدران به دلیل استقرار در شمال و فاصله بیشتر نسبت به روستاهای دیگر از عوامل مؤثر بر این مسأله می باشند. از دلایل مؤثر بر ساخت این خانه ها در روستاهای خواجه عسکر و هرازان می توان به ارزش یافتن این خانه ها در آینده با گسترش فیزیکی شهر در کنار محیط آرام روستا اشاره نمود.

جدول ۵- وضعیت خانه های دوم شهری در روستاهای نمونه پیراشهری

روستا	تعداد
بیدران	۹
خواجه عسکر	۱۰
هرازان	۱۲
حمزه ای	۴

مقدار سطح معناداری برابر با ۰/۰۳۱ است. از آنجا که نتیجه آزمون کای اسکوئر برای فرضیه برابر با ۴ می باشد و از میزان ۷/۸۲ کمتر است، لذا این فرضیه قابل قبول نمی باشد، بدین معنا که روستاهای پیراشهری از نظر تعداد خانه های دوم شهری تفاوت معنادار و چشم گیری ندارند.

جدول ۶- آزمون فرضیه تاثیرپذیری روستاهای پیرامون از نظر نظر خانه های دوم

معیار	میزان خی دو	درجه آزادی	sig
Pearson Chi-square	۴/۰۰	۲۳۱	۰/۰۳۱

مراجعه زیاد ساکنین روستاهای نمونه پیراشهری برای دسترسی به خدمات، در هر روستا مورد بررسی قرار گرفته است. بر اساس اطلاعات بدست آمده، جامعه آماری روستای پیراشهری بیدران، از لحاظ میزان مراجعه به شهر برای دسترسی به خدمات در طیف زیاد قرار می گیرند.

جدول ۷- وضعیت مراجعه ساکنان روستای بیدران به شهر برای دسترسی به خدمات

مجموع		کم		تاحدودی		زیاد		طیف
تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	شاخص/فراوانی
۱۰۰	۲۷	۰	۰	۰	۰	۱۰۰	۲۷	تجاری خرده فروشی
۱۰۰	۲۷	۰	۰	۰	۰	۱۰۰	۲۷	بهداشتی - درمانی
۱۰۰	۲۷	۰	۰	۲۲/۲۲	۶	۷۷/۷۷	۲۱	آموزش برای دختران
۱۰۰	۲۷	۰	۰	۲۲/۲۲	۶	۷۷/۷۷	۲۱	آموزش برای پسران
۱۰۰	۲۷	۰	۰	۰	۰	۱۰۰	۲۷	اداری - مالی و اعتباری
۱۰۰	۲۷	۷/۴۰	۲	۲۵/۹۲	۷	۶۶/۶۶	۱۸	اجرای و فرهنگی
۱۰۰	۲۷	۱۴/۸۱	۴	۱۱/۱۱	۳	۷۴/۰۷	۲۰	تامین مواد اولیه برای تولیدکنندگان
۱۰۰	۲۷	۰	۰	۷/۴۰	۲	۹۲/۵۹	۲۵	تعمیرات و نگهداری
۱۰۰	۲۷	۳/۷۰	۱	۱۴/۸۱	۴	۸۱/۴۸	۲۲	دید و بازدید از خویشاوندان و دوستان

بر اساس اطلاعات بدست آمده، بیشتر پاسخ های جامعه آماری روستای خواجه عسکر، از لحاظ میزان مراجعه به شهر برای دسترسی به خدمات در طیف زیاد قرار گرفته اند. قابل ذکر می باشد که به دلیل عدم وجود خدمات آموزشی در دوره های ابتدایی، راهنمایی و متوسطه، بیشتر جامعه آماری روستای خواجه عسکر در طیف کم قرار می گیرند.

جدول ۸- وضعیت مراجعه ساکنان روستای خواجه عسکر به شهر برای دسترسی به خدمات

مجموع		کم		تاحدودی		زیاد		طیف
تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	شاخص/فراوانی
۱۰۰	۱۶۲	۱۸/۵۱	۳۰	۲۹/۶۲	۴۸	۵۱/۸۵	۸۴	تجاری خرده فروشی
۱۰۰	۱۶۲	۰	۰	۲۵/۹۲	۴۲	۷۴/۰۷	۱۲۰	بهداشتی - درمانی
۱۰۰	۱۶۲	۷۰/۳۷	۱۱۴	۲۲/۲۲	۳۶	۷/۴۰	۱۲	آموزش برای دختران
۱۰۰	۱۶۲	۶۶/۶۶	۱۰۸	۲۲/۲۲	۳۶	۱۱/۱۱	۱۸	آموزش برای پسران
۱۰۰	۱۶۲	۰	۰	۲۵/۹۲	۴۲	۷۴/۰۷	۱۲	اداری - مالی و اعتباری
۱۰۰	۱۶۲	۷/۴۰	۱۲	۲۲/۲۲	۳۶	۷۰/۳۷	۱۱۴	اجرای و فرهنگی
۱۰۰	۱۶۲	۱۶/۶۶	۲۷	۱۴/۸۱	۲۴	۶۸/۵۱	۱۱۱	تامین مواد اولیه برای تولیدکنندگان
۱۰۰	۱۶۲	۱۶/۶۶	۲۷	۲۲/۲۲	۳۶	۶۱/۱۱	۹۹	تعمیرات و نگهداری
۱۰۰	۱۶۲	۰	۰	۱۸/۵۱	۳۰	۸۱/۴۸	۱۳۲	دید و بازدید از خویشاوندان و دوستان

بر اساس اطلاعات بدست آمده، بیشتر جامعه روستای هزاران، از لحاظ میزان مراجعه به شهر برای دسترسی به خدمات در طیف زیاد قرار می گیرند.

جدول ۹- وضعیت مراجعه ساکنان هرازان به شهر برای دسترسی به خدمات

مجموع		کم		تاحدودی		زیاد		طیف
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۱۰۰	۲۲	۰	۰	۱۳/۶۳	۳	۸۶/۳۶	۱۹	شاخص/فراوانی
۱۰۰	۲۲	۰	۰	۹/۰۹	۲	۹۰/۹۰	۲۰	تجاری خرده فروشی
۱۰۰	۲۲	۰	۰	۹/۰۹	۲	۹۰/۹۰	۲۰	بهداشتی-درمانی
۱۰۰	۲۲	۰	۰	۹/۰۹	۲	۹۰/۹۰	۲۰	آموزش برای دختران
۱۰۰	۲۲	۰	۰	۹/۰۹	۲	۹۰/۹۰	۲۰	آموزش برای پسران
۱۰۰	۲۲	۰	۰	۰	۰	۱۰۰	۲۲	اداری-مالی و اعتباری
۱۰۰	۲۲	۰	۰	۰	۰	۱۰۰	۲۲	اجرایی و فرهنگی
۱۰۰	۲۲	۰	۰	۱۸/۱۸	۴	۸۱/۸۱	۱۸	تامین مواد اولیه برای تولیدکنندگان
۱۰۰	۲۲	۰	۰	۲۲/۷۲	۵	۷۷/۲۷	۱۷	تعمیرات و نگهداری
۱۰۰	۲۲	۰	۰	۰	۰	۱۰۰	۲۲	دید و بازدید از خویشاوندان و دوستان

بر اساس اطلاعات بدست آمده، بیشتر جامعه روستای پیراشهری حمزه ای، از لحاظ میزان مراجعه به شهر برای دسترسی به خدمات در طیف زیاد قرار می گیرند.

جدول ۱۰- وضعیت مراجعه ساکنان روستای حمزه ای به شهر برای دسترسی به خدمات

مجموع		کم		تاحدودی		زیاد		طیف
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۱۰۰	۴۰	۲۰	۴	۲۲/۵	۹	۶۷/۵	۲۷	شاخص/فراوانی
۱۰۰	۴۰	۱۰	۴	۲۷/۵	۱۱	۶۲/۵	۲۵	تجاری خرده فروشی
۱۰۰	۴۰	۵	۲	۴۵	۱۸	۵۰	۲۰	بهداشتی-درمانی
۱۰۰	۴۰	۵	۲	۴۵	۱۸	۵۰	۲۰	آموزش برای دختران
۱۰۰	۴۰	۵	۲	۴۵	۱۸	۵۰	۲۰	آموزش برای پسران
۱۰۰	۴۰	۰	۰	۰	۰	۱۰۰	۴۰	اداری-مالی و اعتباری
۱۰۰	۴۰	۰	۰	۲۰	۸	۸۰	۳۲	اجرایی و فرهنگی
۱۰۰	۴۰	۱۲/۵	۵	۳۵	۱۴	۵۲/۵	۲۱	تامین مواد اولیه برای تولیدکنندگان
۱۰۰	۴۰	۰	۰	۱۷/۵	۷	۸۲/۵	۳۳	تعمیرات و نگهداری
۱۰۰	۴۰	۰	۰	۱۰	۴	۹۰	۳۶	دید و بازدید از خویشاوندان و دوستان

از آنجا که نتیجه آزمون کای اسکور برای شاخص های تجاری-خرده فروشی، بهداشتی-درمانی، آموزش برای دختران، آموزش برای پسران و اجرایی و فرهنگی در جدول (۱۱) به ترتیب ۱۷/۵، ۱۰/۳۳، ۱۲/۳۴، ۶۵/۰۱ و ۸/۴۳ است و از میزان قابل قبول برای کای اسکور که برابر ۷/۸۲ می باشد، بیشتر است. بنابراین فرضیه آماری در زمینه شاخص های ذکر

شده قابل قبول می باشد. بدین معنا که اختلاف بین روستاهای پیراشهری در زمینه شاخص های ذکر شده کاملاً معنادار است به طوری که بیشترین و کمترین میزان مراجعه به شهر برای دسترسی به خدمات تجاری، خرده فروشی و بهداشتی-درمانی به ترتیب مربوط به روستاهای خواجه عسکر و هرازان است (جدول ۱۰)؛ زیرا روستای هرازان فاقد برخورداری های مذکور می باشد. اما روستای خواجه عسکر دارای فروشگاه مواد غذایی، قصابی، نانوايي، مرکز بهداشت، خانه بهداشت، بهیيار و مامای روستایی و بهداشت یار می باشد. همچنین در زمینه مراجعه ساکنین روستاهای پیرا شهری به شهر برای دسترسی به خدمات آموزشی بیشترین و کمترین مراجعه به ترتیب مربوط به روستاهای خواجه عسکر و هرازان می باشد. روستای حمزه ای به دلیل نبود مدارس راهنمایی و متوسطه و هم چنین قرارگیری بر سر اتوبان کرمان-زاهدان و دسترسی آسان و سریع به مرکز شهر به خاطر وجود اتوبوس شرکت واحد، مینی بوس و سواری به تعداد فراوان بیشترین مراجعه به شهر را برای دسترسی به خدمات آموزشی دارد. اما وضع در روستای خواجه عسکر متفاوت است. وجود مدارس ابتدایی، راهنمایی و متوسطه در این روستا باعث شده تا کمترین مراجعه به شهر را برای دسترسی به خدمات آموزشی ساکنین این روستا در میان روستاهای پیرامونی مورد مطالعه از آن خود کنند. نتیجه آزمون کای اسکوتر برای شاخص های (تا مین مواد اولیه برای تولید کننده گان، تعمیرات و نگهداری و دید وبازدید از خویشاوندان و دوستان) مندرج در جدول (۱۱) به ترتیب برابر با ۵/۳۹، ۶/۶۱ و ۲/۶۴ است و از میزان قابل قبول برای کای اسکوتر که برابر ۷/۸۲ می باشد. کمتر است. بنابراین فرضیه آماری در زمینه شاخص های ذکر شده قابل قبول نمی باشد بدین معنا که اختلاف بین روستاهای پیراشهری در زمینه شاخص های ذکر شده معنادار و چشم گیر نمی باشد. فاصله کم ۲-۱۰ کیلومتر روستاهای نمونه پیرا شهری نسبت به شهر بم و قرارگیری روستاهای خواجه عسکر، بیدران و حمزه ای بر سر راه های ارتباطی بم-زاهدان، چابهار - تهران و کرمان - بندر عباس باعث شده تا ساکنین روستاهای پیراشهری مورد مطالعه در زمینه مراجعه به شهر برای دسترسی به خدمات فوق شرایط تقریباً یکسانی را داشته باشند.

به طور کلی با در نظر گرفتن همه شاخص ها در هر چهار روستای نمونه پیراشهری به این نتیجه می رسیم که بیشترین میزان تردهای روزانه با توجه به جمعیت کل روستا مربوط به روستای خواجه عسکر و کمترین آن مربوط به روستای هرازان می باشد. این تردها با میزان اشتغال روستاییان در شهر و میزان برخورداری های روستا در ارتباط است. در روستای خواجه عسکر جمعیت پذیری مجدد به دلیل مسافت کوتاه تا شهر به ویژه از طبقات شهری، که به کارهای غیرکشاورزی مانند کارگری، رانندگی و... اشتغال دارند، باعث افزایش تردد به شهر شده است. بنابراین در این چهار روستا، بالاترین میزان اشتغال در شهر را روستای خواجه عسکر دارا است. در این روستا مغازه خوار و بارفروشی وجود دارد و مردم بعضی نیازهای خود را از شهر بم تهیه کنند. در مورد نیازهای درمانی و آموزشی نیز مردم ناچار هستند که برای پزشک و بیمارستان و مدارس راهنمایی و متوسطه به شهر مراجعه کنند. هم چنین وجود آژانس تاکسی تلفنی و تعداد زیاد وسایط نقلیه موجود در روستای حمزه ای از دلایل بالا بودن تردهای روزانه به شهر می باشد. کمترین میزان تردد روزانه نیز به نسبت جمعیت کل روستا مربوط به روستای هرازان می باشد. وجود خدمات آموزشی و درمانی و وجود مغازه های فروش اقلام و خوار و بار در روستا و اشتغال عده ای از افراد روستا در کارخانه ها و شرکت های اطراف و شهرک صنعتی از علل کم بودن تردهای روزانه این روستا نسبت به روستاهای پیراشهری دیگر است. از نظر علل تردهای روزانه در روستاهای پیراشهری در هر چهار روستا علت های اصلی مراجعه به شهر، خرید از شهر و

کار در شهر می باشد. این روستاهای پیراشهری به سمت خوابگاهی شدن پیش می روند و اشتغال اهالی آن در شهر و سکونت آنها در روستاهاست.

جدول ۱۱- آزمون فرضیه تأثیرپذیری روستاهای پیرامون از نظر نظر خانه های دوم

معیار	میزان خی دو	درجه آزادی	sig
تجاری خرده فروشی	۱۷/۵	۲۳۱	۰/۰۳۱
بهداشتی-درمانی	۱۰/۳۳	۱۹۸	۰/۰۰۴
آموزش برای دختران	۷۲/۳۴	۱۸۷	۰/۰۲۳
آموزش برای پسران	۶۵/۰۱	۲۱۰	۰/۰۰۵
اداری-مالی و اعتباری	۶۸/۴۴	۲۰۶	۰/۰۲۱
اجرائی و فرهنگی	۸/۴۳	۲۰۹	۰/۰۰۰
تامین مواد اولیه برای تولیدکنندگان	۵/۳۹	۲۱۳	۰/۰۰۴
تعمیرات و نگهداری	۶/۶۱	۲۱۶	۰/۰۰۱
دید و بازدید از خویشاوندان و دوستان	۲/۶۴	۲۱۹	۰/۰۱۱

در روستای بیدران از تعداد کل نمونه یعنی ۲۷ نفر، ۹۲/۵۹ درصد معتقدند که در آینده ای نزدیک روستای آنها جز شهر خواهد شد. در روستای خواجه عسکر ۸۱/۴۸ درصد، در روستای هرازان ۲۷/۵ درصد و در روستای حمزه ای ۳۱/۸۱ درصد امید به پیوستن روستا به شهر را دارند.

جدول ۱۲- دیدگاه های روستائیان در مورد پیوستن روستا به شهر

نام روستا	نظرات مردم	تعداد نمونه ها	درصد
بیدران	مثبت	۲۵	۹۲/۵۹
	منفی	۲	۷/۴۰
	مجموع	۲۷	۱۰۰
خواجه عسکر	مثبت	۱۳۲	۸۱/۴۸
	منفی	۳۰	۱۸/۵۱
	مجموع	۱۶۲	۱۰۰
هرازان	مثبت	۷	۳۱/۸۱
	منفی	۱۵	۶۸/۱۸
	مجموع	۲۲	۱۰۰
حمزه ای	مثبت	۱۱	۲۷/۵
	منفی	۲۹	۷۲/۵
	مجموع	۴۰	۱۰۰

از آنجا که نتیجه آزمون کای اسکوئر برای این متغیر برابر با ۵۷/۶۵ است و از میزان قابل قبول برای کای اسکوئر که برابر ۷/۸۲ می باشد، بیشتر است. بنابراین فرضیه آماری فوق قابل قبول می باشد. بدین معنا که اختلاف بین روستاهای پیراشهری مورد مطالعه از لحاظ پیوستن روستا به شهر کاملاً معنادار است. به طوری که در بین روستاهای نمونه پیراشهری، کمترین درصد امیدواری مربوط به روستاهای هراران و بیدران می باشد. وجود رودخانه پشت رود و ناهمواری های موجود را از موانع موجود بر سر راه پیوستن روستاهای هراران و خواجه عسکر به شهر بم می توان عنوان کرد. روستای بیدران در بین روستاهای نمونه پیراشهر دارای کمترین فاصله تا شهر بم می باشد و میان این روستا و شهر بم مانع طبیعی وجود دارد. بنابراین کمترین شانس را برای پیوستن به شهر دارا می باشد. روستای حمزه ای نیز با وجود مکان یابی کارخانه جات و شرکت ها در اطراف آن، اما به دلیل فاصله کم و دسترسی مناسب، دشتی بودن منطقه و همچنین وضعیت مناسب از نظر منابع آب، ساکنین آن امید زیادی برای پیوستن روستایشان به شهر دارند.

جدول ۱۳- آزمون فرضیه تأثیرپذیری روستاهای پیرامون از نظر نظر خانه های دوم

معیار	میزان خی دو	درجه آزادی	sig
Pearson Chi-square	۵۷/۶۵	۲۴۸	۰/۰۰۵

۵- بحث و فرجام

شهر بم با توجه به گسترش روابطش با روستاهای پیرامون، تاثیرات و تحولات زیادی در بعد کالبدی و فضایی به وجود آورده است که از مهمترین آنها می تواند به رونق ساخت و ساز، تغییر الگوی مسکن، دسترسی به خدمات و امکانات مختلف آموزشی، بهداشتی، فرهنگی و غیره و همچنین رونق خانه های دوم در روستاهای پیراشهری مورد مطالعه اشاره نمود. روستاهای پیرامونی مورد مطالعه از نظر رونق ساخت و ساز با یکدیگر تفاوت معناداری دارند. به طوری که بیشترین میزان رونق ساخت و ساز در میان روستاهای پیرامونی مورد مطالعه مربوط به روستای حمزه ای می باشد؛ زیرا این روستا به خاطر فاصله کمتر و موقعیت استقرار بهتر در میان روستاهای پیرامونی مورد مطالعه نسبت به محلات شهری درجه یک در شهر بم و نرخ رشد بالاتر به خاطر مهاجرپذیری بسیار زیاد در این روستا و همچنین داشتن بیشترین شانس برای پیوستن به شهر بم به دلیل نبود هیچ نوع مانع طبیعی و انسانی بین این روستا و شهر بم، بیشترین ساخت و ساز را دارا می باشد. رونق ساخت و ساز در روستاهای پیراشهری و تأثیرپذیری از الگوی مسکن شهری (استفاده از مصالحی مانند آجر، سیمان و آهن هم چون ساختمان های شهری) و افزایش تعداد خانه های دوم شهری در روستاهای پیراشهری که متأثر از کاهش فاصله زمانی و مکانی با شهر بم می باشد، باعث تغییر در بافت کالبدی روستاهای پیرامونی شده است.

کاهش مسافت مکانی و زمانی شهر و سکونتگاه های پیرامونی باعث توجه شهرنشینان به این روستاها برای گذران اوقات فراغت و گردش آخر هفته و تغییر در بافت کالبدی این سکونت گاه ها شده است. گسترش فیزیکی شهر بم و کاهش

مسافت مکانی و زمانی شهر با روستاهای پیراشهری منجر جمعیت پذیری مجدد این روستاها از طبقات شهری و روستاهای غیر پیرامونی و پیرو آن تغییر و گسترش بافت کالبدی به صورت برون زا و به سمت شهر بم شده است. بیشترین و کمترین برخورداری های خدماتی و اداری در روستاهای پیرامون مربوط به روستاهای خواجه عسکر و هرازان می باشد. روستاهای خواجه عسکر بیشترین جمعیت و کمترین تردد و روستای هرازان کمترین فاصله تا شهر و بیشترین تردد را دارد. این مسأله بیان گر نقش مؤثر فاصله مکانی و زمانی بر میزان برخورداری های روستاهای پیراشهری و پیرو آن میزان تردهای روزانه به شهر می باشد. کاهش فاصله مکانی و زمانی میان شهر بم و سکونتگاه- های پیرامونی باعث شده تا بازار اصلی فروش محصولات زراعی، باغی و دامی روستاییان به شهر بم منتقل شود و از سوی دیگر بازار تأمین نیازهای روزمره روستاییان نیز شهر بم باشد که این نشان دهنده روابط و وابستگی متقابل شهر و روستا به یکدیگر می باشد. نتیجه این تحقیق یا نتایج تحقیق تاکولی (۲۰۰۳)، افراخته و همکاران (۱۳۹۴)، صحنه و همکاران (۱۳۹۶)، خسروی و همکاران (۱۳۹۹) و ناظمی و همکاران (۱۳۹۹) همخوانی داشته است. تحقیقات ذکر شده با تاکید بر تحولات فضایی- کالبدی در نتیجه رابطه شهر و روستا به تغییرات مسکن، تغییر الگوی معماری، دسترسی به خدمات شهری و کاهش خدمات در روستاها، شکل گیری الگوی خانه های دوم در روستاها، کاهش فاصله بین شهر و روستاها با توجه به گسترش فیزیکی شهر و الحاق روستاها به شهر، افزایش مهاجرت و همچنین دسترسی به بازار محصولات اشاره دارند. تحقیق حاضر نیز بر این تحولات در کنار برخی موضوعات دیگر از نظر فضایی و کالبدی اشاره دارد.

در راستای نتایج به دست آمده چند پیشنهاد ارائه می شود. ۱- اولویت یکسان قائل شدن به همه نیازهای شهر بم و روستاهای پیرامون جهت تعدیل در روابط. ۲- نظارت و تدوین قوانین مشخص در زمینه معماری و الگوی مسکن در روستاهای پیرامون. ۳- تدوین برنامه مشخص در زمینه ساخت و سازهای شهری به ویژه خانه های دوم در روستاهای مورد مطالعه در پیرامون شهر بم. ۴- ایجاد خدمات تفریحی، فرهنگی و آموزشی مناسب در روستاهای پیراشهری جهت جلوگیری از مهاجرت و تردهای بی رویه به شهر بم. ۵- توزیع مناسب خدمات در سطح روستاهای پیرامون شهر بم با هدف جلوگیری از مهاجرت.

۶- منابع

- افراخته، حسن؛ عزیزپور، فرهاد؛ زمانی، محدثه. (۱۳۹۴). پیوندهای کلانشهری و تحولات کالبدی- فضایی روستاهای پیرامون مطالعه موردی: دهستان محمدآباد کرج، مسکن و محیط روستا، ۳۴ (۱۵۰): ۱۰۱-۱۲۰.
- حقیقیان، منصور؛ امیدی، مصطفی. (۱۳۹۲). روابط اجتماعی در شهر و روستا (مورد مطالعه: شهرستان سمیرم)، مطالعات جامعه شناختی شهری، ۳ (۷): ۷۶-۵۴.
- حیدری سورشجانی، رسول؛ بیگی، احمد علی. (۱۳۹۷). بررسی رابطه الگوهای فضایی کاربری زمین شهری بر رشد و گسترش شاخک های خزنده شهری (مطالعه موردی شهر رشت). نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۱۱ (۵۱): ۶۵-۸۶.
- خسروی، فرشاد؛ شمس، مجید؛ ملک حسینی، عباس. (۱۳۹۹). تحلیل فضایی اثرات گسترش فیزیکی کلانشهرها بر روستاهای پیرامون (مطالعه موردی: کرمانشاه)، جغرافیا و مطالعات محیطی، ۹ (۳۶): ۳۹۳-۵۲.
- سعیدی، عباس. (۱۳۷۷). مبانی جغرافیایی روستایی، تهران: انتشارات سمت.

- شاریه، ژان برنارد. (۱۳۷۳). شهرها و روستاها، ترجمه سیرس سهامی، تهران: نشر نیکا.
- شایان، سیاوش؛ مردی زرنقی، محمد؛ طاهرخانی، مهدی. (۱۳۸۳). مطالعه روابط متقابل شهر و روستا و نقش آن در تغییرات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نواحی روستایی، مجله رشد آموزش جغرافیا، ۱۶۷(۱): ۳-۹.
- شکور، علی؛ زارع، پریسا. (۱۳۹۹). نقش رابطه روستا-شهری در برنامه‌ریزی ناحیه‌ای با رویکرد پایداری جمعیتی از طریق توسعه پایدار روستایی در ایران، برنامه ریزی منطقه‌ای، ۳۹(۳): ۱-۲۰.
- صحنه، بهمن؛ سادین، حسین؛ نشاط، عبدالحمید، تلخایی، حمیدرضا. (۱۳۹۶). اثرات روابط شهر و روستا بر تحولات اقتصادی و اجتماعی روستاهای شهرستان آرادشهر، مجله اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۶(۳): ۱۲۱-۱۳۸.
- صرامی، حسین. (۱۳۸۴). روابط شهر و روستا در بخش مرکزی شهرستان اصفهان، مجله علوم انسانی، ۱۸(۱): ۲۹-۶۴.
- مطیعی لنگرودی، حسن؛ خسروی، حمیده؛ طورانی، علی. (۱۳۹۳). اثرات روابط اقتصادی شهر و روستا بر وضعیت اجتماعی و اقتصادی سکونتگاه های روستایی مورد: دهستان چهل چای در شهرستان مینودشت، مجله اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۳(۴): ۱۹-۴۲.
- موسی زاده ساردویی، صدیقه؛ میری، غلام رضا؛ انوری، محمود رضا. (۱۴۰۱). بررسی روابط متقابل شهر و روستا از بعد اقتصادی (نمونه موردی شهر جیرفت و روستاهای پیرامون). نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۲۲(۶۷): ۵۷-۷۲.
- میرزایی، فرزاد؛ کلانتری، بهرنگ؛ مولایی، محمد؛ عزمی، آئیژ. (۱۳۹۲). تحلیل روابط متقابل شهر و روستا در میزان توسعه یافتگی روستاهای دهستان حومه، شهرستان هرسین، ۳۲(۱۴۳): ۸۹-۱۰۰.
- ناظمی شادباش، نقی؛ اصغری، حسین؛ پور شیخیان، علیرضا؛ آمار، تیمور. (۱۳۹۹). نقش روابط متقابل شهر و روستا در توسعه سکونتگاه های پیرامون کلانشهر رشت مورد: ناحیه پیراشهر خام، مجله توسعه فضاهای پیراشهری، ۲(۲): ۱۴۳-۱۵۶.
- Courtney. P., Mayfield. L., Tranter. R., Jones, P., Errington. A. (2007). Small towns as 'sub-poles' in English rural development: Investigating rural-urban linkages using sub-regional social accounting matrices, www.elsevier.com/locate/geoforum.
- Das, I., Dutta, M. K., & Borbora, S. (2013). Rural-urban Linkages for Development of Rural Economy in Assam: A Social Accounting Matrix Approach. *International Journal of Rural Management*, 9(2), 183-208.
- Gaile, G. L. (1992). Improving Rural-Urban Linkages through Small Town Market-based Development, *Third World Planning Review* 14(1): 131-147.
- Hander K. G. ., Titus, M. (2002). Small Towns and Regional Development: Major Findings and Policy Implications from Comparative Research, *Journal of geography, urban studies and planning*, 39(3): 379-391.
- Ji, X. Ren., J. Y., Ulgiati S. (2019). Towards urban-rural sustainable cperatin: Mdels and plicy implicatin, *Jurnal f Cleaner Prductin*, 213(3): 892-898.
- Knight, J., & L. Song. (1999). *The Rural- Urban Divide: Economic Disparities And Interactions In China*, London: Oxford University Press.
- Li, Y. H., Westlund, H., Liu, Y. S. (2018). Why sme rural areas decline while sme thers nt: An verview f rural evlutin in the wrld, *Journal f Rural Studies*, 68, 135-143.
- Lynch, K. (2005). *Rural-urban Interaction in the developing World*, London and New York : Rutledge.
- Lysgard, H. K. (2019). The assemblage of culture-led policies in small towns and rural communities, *Journal of Geoforum*, 101: 10-17.

-
- National Institute of Rural Development (India). (2007) The Report of Rural Development, New Delhi: National Institute of Rural Development and Development Economics”, 9: 663–693
  - Phillipson, J., Tiwasing, P., Gorton, M., Maioli, S., Newbery, R., & Turner, R. (2019). Shining a spotlight on small rural businesses: How does their performance compare with urban?, Journal of Rural Studies, 68, 230-239.
  - Tacoli. C. (2003). The link a between urban and rural development, Journal of Environment and Urbanization, 15(2): 3 – 12.
  - Yan, J., M. Chen, H. , Xia, F. Z. (2018). Toward imprved land elements fr urban–rural integratin: A cell ncept f an urban–rural mixed, Cmmunity, Journal of Habitat Internatinal,77(2): 110-120.